

PIKËPAMJET E NXËNËSVE DHE TË STUDENTËVE PËR ROLIN E SHKOLLIMIT PARAPRAK NË PËRGATITJEN E TYRE PËR JETË DHE PUNË

Ismet Potera
Osman Buleshkaj

Abstrakt

Ky punim studimor shqyrton nevojat e papërbushura të nxënësve dhe të studentëve në kontekstin e shkollimit të tyre paraprak. Punime të ndryshme kanë identifikuar se shumica e nxënësve ndiejnë se teoritë e mësuara në shkolla shpesh nuk lidhen me praktikat reale të jetës dhe tregut të punës. Mungesa e përgatitjes për sfidat e jetës profesionale, si shkathtësitë e komunikimit dhe menaxhimit të kohës, shfaqet si një problem kritik. Po ashtu, mësimdhënia shpesh është e fokusuar në memorimin e informacionit, duke injoruar zhvillimin e mendimit kritik dhe kreativitetit. Një tjetër nevojë e shprehur nga nxënësit është integrimi i teknologjisë dhe gjendja e mjedisit digjital. Të dhënat sugjerojnë se një qasje më holistike që nxitet me mbështetje individuale për çdo nxënës, zhvillim personal dhe përmbytje të ndryshme në kurrikula, mund të kontribuojnë në përmirësimin e përvojës edukative. Ky studim synon të ofrojë rekomandime për përmirësimin e praktikave edukative dhe adresimin e këtyre nevojave të papërbushura për të krijuar një sistem arsimor më efikas dhe të përshtatshëm për të gjithë nxënësit.

Qasja e përzier është përdorur për realizimin e hulumtimit. Në hulumtim janë përfshirë nxënës të shkollës së mesme të lartë, klasa 10 (n=416) si dhe studentë të vitit të parë (n=219) gjithsej mostra (N=635). Për mbledhjen e të dhënave sasiore dhe cilësore është përgatitur pyetësori, si instrument kërkimor. Pyetësori përbëhet nga kërkesat/pohimet, të cilat adresojnë aftësitë kryesore, të cilat nxënësit dhe studentët do të duhej që t'i përvetësonin/zhvillonin gjatë shkollimit paraprak/paraardhës.

Rëndësia e këtij hulumtimi është praktike dhe teorike për orientimin e qasjeve programore dhe të mësimdhënies në përgatitjen e të rinjve për jetë dhe punë, në harmoni me kërkesat dhe nevojat e kohës.

Fjalët çelës: *aftësitë bazë për jetë, dije dhe përvoja, qëllimi i edukimit, roli i shkollimit, shkathtësi akademike*

PUPILS' AND STUDENTS' VIEWS ON THE ROLE OF PREVIOUS EDUCATION IN THEIR PREPARATION FOR LIFE AND WORK

Ismet Potera
Osman Buleshkaj

Abstract

This research paper examines the unmet needs of pupils and students in the context of their previous education. Various works have identified that most students feel that the theories taught in schools are often not related to the real practices of life and the labour market. Lack of preparation for the challenges of professional life, such as communication and time management skills, emerges as a critical problem. In addition, teaching is often focused on memorizing information, ignoring the development of critical thinking and creativity. Another need expressed by students is the integration of technology and the state of the digital environment. The data suggest that a more holistic approach fostered by individual support for each student, personal development and varied content in curricula can contribute to improving the educational experience. This study aims to provide recommendations for improving educational practices and addressing these unmet needs to create a more efficient and appropriate educational system for all students.

The mixed approach was used to carry out the research. The research included high school students, 10th grade (n=416) as well as first year students (n=219) total sample (N=635). For the collection of quantitative and qualitative data, a questionnaire was prepared as a research instrument. The questionnaire consists of requirements/statements, which address the main skills that pupils and students should acquire/develop during preliminary/previous education.

The importance of this research is practical and theoretical for the orientation of program and teaching approaches in preparing young people for life and work in harmony with the demands and needs of the time.

Keywords: *basic life skills, role of schooling, purpose of education/school, knowledge and experience, academic skills*

HYRJE

Roli jetik i shkollës është përgatitja, aftësimi i fëmijëve për të ardhmen, nëpërmjet mësimit dhe zhvillimit të shkathtësive themelore për jetë, siç janë: zhvillimi i shkathtësive akademike (të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit dhe të lexuarit), administrimi i kohës, vendosja e qëllimeve dhe zgjidhja e problemeve. Zhvillimin e këtyre shkathtësive/aftësive shkolla e realizon nëpërmjet zhvillimit akademik, procesit të shoqërizimit (socializimit), zhvillimit të karakterit, si dhe vetëbesimit dhe vetë çmuarjes. Por a e luan shkolla gjithëherë këtë rol që e ka në shoqëri nga perspektiva e ish-nxënësve? Lidhur me këtë, morëm pikëpamjet e ish-nxënësve për dy nivele të shkollimit: të klasës së 10-të dhe studentëve të vitit të parë të studimeve.

Për zhvillimin dhe arritjen e këtyre shkathtësive për jetë, shkolla, si institucion i organizuar, nxënësve u ofron mjedis të larmishëm, në të cilin ata ndërveprojnë me njëri-tjetrin dhe mësojnë të vlerësojnë kultura, prejardhje dhe perspektiva të ndryshme. Gjithashtu, në shkollë fëmijët përvetësojnë aftësi të rëndësishme sociale, si komunikimi, puna në grup dhe lidhshipi, i ndihmojnë ata që të përgatiten për punë dhe për jetë të pavarur. Profilin e qytetarit që duan ta ndërtojnë sistemet arsimore, kombëtare, zakonisht e përfshijnë në qëllimin e shkollës, ose të shkollimit dhe vizionit të shkollimit të atij vendi. Nga orientimet dhe qëllimit burojnë programet dhe përmbajtjet, si mjete kryesore për të ndihmuar zhvillimin e nxënësve në pajtim me qëllimin e përkufizuar si politikë kombëtare. Arritja e vizionit dhe e qëllimit të edukimit të një vendi është e ndërlidhur dhe e kushtëzuar nga kahet dhe dinamika e zhvillimit ekonomik, shoqëror dhe teknologjik. Në kohën e zhvillimeve të hovshme në të gjitha sferat e jetës: shoqëri, familje, ekonomi dhe teknologji, duhet të ndryshojë dhe të përshtatet në vazhdimësi edhe shkolla dhe organizimi i saj. Në këtë proces ndryshimi është, domosdo, edhe nxënësi për të cilin është ndërtuar sistemi edukativ. Nxënësi, si brez shoqëror në zhvillim, i përvetëson dhe i përshtatet më lehtë procesit të ndryshimeve. Por, nëse shkolla nuk ia formon shkathtësitë elementare, akademike dhe sociale, për të kapur trendin e ndryshimeve dhe zhvillimit, ai mund të ngecë prapa në zhvillim. Ngecja prapa në zhvillim nënkupton mangësitë dhe zbrazësitë në shkathtësitë për punë dhe për jetë të pavarur.

Kohët e fundit, sidomos nga vlerësimet e jashtme, është vërejtur prapangecje pikërisht në shkathtësitë më të rëndësishme për jetë të pavarur të nxënësve të kontekstit të këtij studimi. Këto shkathtësi, aftësi për jetë dhe punë, janë adresuar/përvijuar në Kornizën e Kurrikulës (2001, 2011 dhe 2016), si dokumenti më i lartë politik i arsimit. Në Kornizën kurrikulare fillestare nuk është përvijuar një synim i përgjithshëm, që do ta adresonte profilin e qytetarit të synuar, por janë paraqitur synime sipas koncepteve kryesore që adresojnë njohuri apo vlera të caktuara. Me asnjërin dokument nuk kemi një vizion të qartë se çfarë individi synohet të formësohet si produkt i arsimit. Në Kornizën Kurrikulare të MASht-it (2016) është përvijuar synimi i Kornizës së Kurrikulës, gjë që nuk paraqet qëllimin se çfarë do të arrihet me profilin e qytetarit, duke paraqitur sfidat, me të cilat qytetari do të jetë i gatshëm që të ballafaqohet. Nga këto sfida ai/ajo duhet të gjenerojë dije të reja konkurruese për tregun global. Po aty janë dhënë gjashtë qëllimet kryesore, orientuese, të cilat pastaj adresojnë realizimin, arritjen e gjashtë kompetencave kryesore. Shikuar si politikë, përmbushja e këtyre qëllimeve do ta ndihmonte përgatitjen e të rinjve për punë dhe për jetë të pavarur. Zbatimi në praktikë i kësaj politike, nga kultivimi i identitetit personal deri tek aftësimi për mësim gjatë gjithë jetës (MASht/KK, 2016, f. 15) paraqet një sfidë më vete për mësimdhënësit dhe shkollën në përgjithësi. Me Ligjin e arsimit parauniversitar (Ligjin (04/L-032, 2011) është përvijuar se:), me nenin 1, alineja 2, paragrafi 2.1, zhvillimi i personalitetit, talentit dhe aftësisë mendore e fizike të nxënësit deri në potencialin e tij të plotë; 2.2: avancimi i krijimit të njohurive themelore shkencore, shkathtësive të komunikimit, vrojtimit dhe shkathtësive analitike, kreativitetit, mëvetësisë dhe aftësive të ndërlydhura të mësimnxënies (Kuvendi i Kosovës, 04/L-032, 2011, f. 1). Të gjitha elementet përbërëse të këtij neni janë mundësi për t'i adresuar në politikat e përmbajtjeve kurrikulare. Një shembull se cili duhet të ishte qëllimi sistemit arsimor parashtrohet në kurrikula skoceze, si qëllim kryesor të sistemit arsimor ka paraparë që aktivitet bazë të ketë promovimin e kapaciteteve individuale: nxënës i suksesshëm, individ me vetëbesim, qytetar i përgjegjshëm dhe kontribuues efektiv (Priestley & Biesta, 2013, f. 35). Këtu janë dhënë elemente të rëndësishme për përgatitjen e të rinjve për punë dhe jetë, si p.sh. individ me vetëbesim, qytetar i përgjegjshëm etj., të

cilat janë pjesë e kompetencave të parashtruara në Kurrikulën e Kosovës (2016).

Se çfarë i ka ofruar sistemi i shkollimit një të riu, nga fëmijëria deri në pjekurinë e tij, ose se sa e ka aftësuar atë për punë dhe për jetë të pavarur, synon ta ekzaminojë ky studim. Prandaj, subjekt i studimit do të jenë ata që e kanë përfunduar një pjesë të shkollimit, të cilët tanimë janë përballur me të mirat dhe mangësitë që deri më tani ua ka ofruar sistemi i shkollimit.

Shqyrtim i literaturës

Për rëndësinë edukimit dhe të shkollimit, si për shkathtësitë bazë për punë dhe për jetë, janë të shkruar studime të shumta. Konteksti i kërkimit është specifik, në Kosovë, prandaj duhet të trajtohen politikat vendëse që adresojnë ose e përvijojnë fushën e studimit. Nga analiza e politikave arsimore, si burime bazë për orientimin e studimit shihet se përcaktimi dhe orientimi i politikave arsimore është relativisht i përgjithësuar, mungon pragmatizmi i zbatimit të tyre në praktikën e shkollimit. Konceptet kryesore të përfshira në përkufizimin e qëllimit të arsimit, si pikë referuese për perspektivat dhe synimet e sistemit arsimor, janë bazë e mirë për tranzicion në formimin e brezit të ri për punë dhe për jetë të pavarur.

Qëllimi i përvijuar në Kornizën e Kurrikulës "... zhvillimin e dijes, të shkathtësive, të qëndrimeve dhe të vlerave që i kërkon shoqëria demokratike" (MAShT, 2016, f. 14), pastaj zbërthimi në gjashtë nënqëllime të arsimit, kultivimi i identitetit personal, deri tek aftësimi për mësim gjatë gjithë jetës, janë një orientim i mirë. Shikuar si formulime dhe saktësi janë gjithëpërfshirëse të mjaftueshme, pasi që adresojnë të gjitha kompetencat e parapara për t'i zhvilluar te secili nxënës. Autori Andy Hargreaves (2003) konstaton se: Ekonomia e dijes i shërben kryesisht së mirës private. Shoqëria e dijes përfshin, gjithashtu, të mirën publike. Shkollat duhet të përgatisin të rinjtë për të dyja (Hargreaves, 2003), pra edhe për të mirën private - personale dhe shoqërore.

Pjesë përbërëse e domosdoshme e shkollimit është procesi i mësimdhënies, pra mësimdhënia, si i vetmi profesion nga i cili pritet që të krijojë shkathtësi

dhe kapacitete që ia mundësojnë individit të mbijetojë dhe të kenë sukses në shoqërinë e dijes (Hargreaves, 2003, f. 9). Prandaj, mësimdhënia, si instrument i transferimit të qëllimit të edukatës në formë të programeve mësimore, ose nëpërmjet tyre, nuk do të thotë vetëm transferim i njohurive nga burimi deri te marrësi-nxënësi, por edhe zhvillimi i shkathtësisë për zbatimin e tyre në jetën e përditshme dhe në punë. Nëse shkollimi është i barabartë me mësimdhënien, atëherë kjo nënkupton zhvillimin e aftësive bazë për të ardhmen, mundësi për të mbijetuar konkurrencën në shoqërinë e dijes. Sipas Daria Tot (2010), mësimdhënia dhe të nxënësit është një proces ndërveprimi, në të cilin nxënësit, me mbështetjen e mësimdhënësit, në mënyrë të pavarur përvetësojnë (adoptojnë) forma të caktuara të njohurive, gjykimeve, vlerësimeve dhe veprimeve (Tot, 2010, f. 66). I gjithë ky proces zhvillohet kryesisht në shkollë, si institucion formal i organizuar, me plan e program të verifikuar. Gjithashtu, forma të caktuara të njohurive, gjykimeve e veprimeve një nxënës, individ, mund t'i përvetësojë në formë jashtë institucionale, në nga rrethi ku jeton në ndërveprim me të tjerët, apo nga “mësimdhënësi” joformal, i çastit. Gjithashtu, mësimdhënësi duhet të ketë synim kryesor të këtyre arritjeve formimin e qytetarit të aftë për jetë dhe për tregun e punës (Potera, 2022).

Aftësitë bazë për të ardhmen e individit

Qëllimi i shkollimit/i edukimit është përgatitja dhe aftësimi i nxënësve për punë dhe për jetë të pavarur. Roli i shkollës në përgatitjen e qytetarit, për jetë dhe për punë të pavarur, zakonisht është prezantuar në politikat e atij vendi. Fillimisht, aftësitë e nevojshme për një jetë të pavarur të një qytetari janë përfshirë, adresuar, në qëllimin e arsimit të një vendi. Sipas Shelley Zion & Wanda J. Blanchett (2018), filozofët, varësisht nga pikëpamjet e tyre sociologjike dhe teorike, për qëllimin e shkollës kanë argumentuar një grup synimesh, mbi të cilat shkolla është e organizuar, si: lidhur me barazinë, ekonominë, qytetarinë, si dhe lidhur me aspektin humanist të shkollimit, i përqendruar në edukatën si e drejtë elementare e njeriut (Zion & Blanchett, 2018).

Sa i përket aspektit ekonomik të qëllimit të shkollës, autorët përmendin nevojat për zhvillimin e kompetencës dhe të shkathtësive të nevojshme për

vendin e punës. Aftësimi për vendin e punës, zotërimi i profesionit, është garanci për jetë të pavarur ekonomike. Sipas Maghnouj, S. et al. (2020), në raportin e OECD-së përmendin tri fusha kryesore suksesi/rezultatet, në të cilat dëshmojnë aftësimin e një nxënësi, si: përmbajtja e njohurive, të cilat nxënësi duhet t'i përvetësojë nga secili domen; radha e proceseve që duhet t'i shfaqë, që kërkon shkathtësi të ndryshme njohëse; dhe situata ose konteksti në të cilin njohuritë dhe shkathtësitë kërkohet të zbatohen (Maghnouj et al. 2020).

Sipas Tot (2010), njohuritë e mëparshme enciklopedike po zëvendësohen nga "zhvillimi i aftësisë për të kuptuar, zgjidhur problemet dhe për të zbatuar njohuritë praktikisht, duke përvetësuar aftësi që kontribuojnë në cilësinë e jetës së nxënësve në botën moderne" (Tot, 2010, f. 67). Ndërsa, ende ka shkolla, edhe mësimdhënës, që insistojnë në zhvillimin e njohurive të përgjithshme, duke anashkaluar shkathtësitë e duhura, për punë dhe për jetë të pavarur. Zhvillimi i individualitetit të nxënësit, sipas Winkel (1994), nënkupton emancipimin e studentit dhe "administrimin e vetëvendosjes dhe bashkëvendosjes së jetës së tij" (sipas Tot, 2010, f. 67), që do të thotë aftësim i plotë për ta vetëdrejtuar cilësinë e jetës. Ky duhet të jetë synim kryesor i shkollimit, aftësimi për vetëdrejtim.

Zhvillimi akademik si shkathtësi elementare për jetë dhe punë

Puna kryesore, elementare, e shkollës është pajisja e nxënësve me njohuri dhe zhvillim i mendimit kritik, si pjesë përbërëse e procesit të zhvillimit akademik të tij. Këtë proces e përbëjnë shkathtësitë elementare për të folur të rrjedhshëm, lexim-shkrim dhe aritmetikë. Kjo pastaj përplotësohet nga fusha të tjera të dijes, shkenca, histori, gjuhë të huaj etj. Roli i shkollës në zhvillimin akademik të nxënësve për momentin është i pazëvendësueshëm. Proceset që zhvillohen në shkollë janë të qëllimshme, të planifikuara dhe të orientuara drejt formimit të shumanshëm të nxënësit. Fillimisht nxënësi duhet të aftësohet të flasë, të lexojë dhe të shkruajë drejt. Kështu ai/ajo aftësohet për ta shprehur mendimin personal për ngjarjen, dukurinë, si dhe për veprimin që ndërmerr.

Zhvillimi i aftësisë komunikuese arrihet duke zhvilluar mendimin kritik, apo

mendimtar kritik, siç është dhënë në Kornizën e Kurrikulës (MAShT, 2016). Për zhvillim akademik të mirëfilltë, të suksesshëm, individi duhet të aftësohet se si t'i gjejë burimet e të nxënës dhe si t'i përdorë ato në jetë dhe në punë. Sipas përkufizimit të kompetencave nga Këshilli i Evropës, “Të mësosh për të mësuar” është aftësia për të ndjekur dhe për të vazhduar mësimin, për të organizuar mësimin e dikujt, duke përfshirë menaxhimin efektiv të kohës dhe informacionit, si individualisht ashtu edhe në grup (Hoskins & Fredrikson, 2008, f. 9). Prandaj, aftësimi i individit për të mësuar nënkupton identifikimin dhe shfrytëzimin e të gjitha mjeteve dhe burimeve, kudo që ato gjenden dhe mund të shfrytëzohen.

Zhvillimi i mendimit kritik

Mendimi kritik nuk nënkupton vetëm kritikën, kriticizmin, por zbatimin e strategjive të të menduarit kritik dhe të nxënës dhe suksesshëm. Gjithashtu, mendimi kritik përfshin në vete edhe aftësinë e të lexuarit dhe të komunikimit, prandaj aftësia për lexim dhe komunikim paraqet mundësinë elementare të përgatitjes së individit për punë dhe për jetë. Sipas didaktikës kritiko-konstruktive (Klafki, 1992), zhvillimi i autonomisë personale është qëllimi themelor i edukimit (sipas Tot, 2010). Autonomia personale është e ndërlidhur ngushtë me lirinë e mendimit kritik, si proces i gjatë zhvillimor i nxënësit. Për të realizuar një proces të tillë të zhvillimit të mendimit kritik, së pari mësimdhënësit duhet të zotërojnë dhe të zhvillojnë të njëjtën shkathësi (Carolyn-Yang, 2012). Po ashtu, për të realizuar me sukses, detyrim profesional i mësimdhënësit është të përvetësojë standardet e të menduarit kritik që paraqesin bazën e arsyesimit intelektual nëpërmjet: qartësisë, saktësisë, përpikërisë, rëndësisë, thellësisë, gjerësisë, logjikës dhe të paanësisë (Paul & Elder, 2014, f. 127).

Qëllimi i hulumtimit

Ky hulumtim synoi të vlerësojë se sa shkollimi i përbush nevojat dhe kërkesat e nxënësve për t'iu përshtatur kërkesave të rrethanave të zhvillimeve aktuale shoqërore. Gjithashtu, bazuar në përvojat e nxënësve dhe të studentëve, mëtohet të jepen orientime dhe rekomandime për arritjen

e qëllimit të përgatitjes së të rinjve për jetë, bazuar në gjetjet kërkimore në literaturën e shfletuar për këtë qëllim.

Se në çfarë masë shkollimi paraprak ka ndikuar në përgatitjen e të rinjve për punë dhe për jetë, bazuar në pikëpamjet dhe pohimet e nxënësve dhe të studentëve, kemi parashtruar pyetjet në vijim. Përgjigjen në këto pyetje e kemi marrë drejtpërdrejt nga pyetësi ose edhe nga kërkesat e hapura në të njëjtin pyetësor.

Pyetjet kërkimore

Si e perceptojnë (ish) nxënësit rolin e shkollimit paraprak në aftësimin e tyre për jetë të pavarur?

Cili është mendimi i nxënësve dhe studentëve ndaj shkollimit paraprak, sa i përket aftësimin e tyre për punë dhe për jetë?

Cilat janë porositë e ish-nxënësve ndaj mësimdhënësve për përgatitjen e të rinjve për jetë dhe për punë të pavarur gjatë shkollimit?

A ka dallime mes qëndrimeve të nxënësve të klasës së 10-të dhe studentëve të vitit të parë ndaj rolit të shkollës në përgatitjen e tyre për jetë dhe për punë të pavarur?

METODOLOGJIA

Modeli i hulumtimit

Hulumtimi është realizuar me nxënës të klasave të dhjeta të shkollës së mesme të lartë dhe me studentë të vitit të parë të studimeve. Hulumtimi është realizuar me anën e pyetësorit laps-letër, në shkollë dhe në fakultet. Fillimisht jemi përcaktuar për mostrën dhe përbërjen e saj.

Qasja hulumtuese është e përzier, sasiore dhe cilësore. Pjesëmarrësit në hulumtim, mostër, kanë vlerësuar se në çfarë niveli i ka aftësuar shkollimi paraprak për jetë dhe për punë. Pohimet e dhëna përfaqësojnë

kompetencat/aftësitë kryesore të domosdoshme për punë dhe për jetë të mëtejshme të tyre. Pjesëmarrësit kishin mundësinë që të japin mendimin e vet për aspektet të veçanta të parapërgatitjes. Mendimet e tyre janë përpunuar sipas parimeve të hulumtimit cilësor, duke interpretuar perceptimet e nxënësve dhe të studentëve (Goldman-Segall, 1998). Gjithashtu, është bërë ndërlidhja e rezultateve sasiore me ato cilësore është bërë me qëllim të sheshimit më të thelluar të këtij problemi - teme.

Popullata dhe mostra

Popullatën e hulumtimit e përbëjnë nxënësit e klasës 10 të AML dhe studentët e vitit të parë të studimeve themelore. Nga kjo popullatë zgjodhëm mostrën (N=635) prej tyre n=416 ose rreth 65% nxënës të klasës së 10-të të AML dhe n=219 ose rreth 35% studentë fillestarë. Kriter për përcaktimin për këtë mostër ishte i qëllimshëm: nxënësit e shkollimit të mesëm të lartë kanë përfunduar 9 vjet shkollimi themelor, të detyrueshëm, kur edhe duhet të zhvillohen shkathtësitë bazë për punë dhe për jetë në pajtim me kësaj fazë të zhvillimit të tyre. Gjithashtu, studentët e vitit të parë të studimeve kanë përfunduar 12 vjet të shkollimit parauniversitar. Gjatë kësaj periudhe do të duhej të përfundonte pjekuria për punë dhe studim të thelluar. Kalimi nga një nivel i shkollimit në nivelin vijues shpërfaq mangësitë përmbajtjesore të përgatitjes së të rinjve. Përfshirja e këtyre dy niveleve të shkollimit mund ta shpërfaqë më së miri nivelin e aftësimin, por edhe të reflektojë për mangësitë e supozuara të shkollimit paraprak. Ata tani mund t'i vërejnë/ndiejnë zbrazësitë në përgatitjen e tyre për jetë dhe për punë të nevojshme për këtë fazë të zhvillimit të tyre. Për këto arsye mostra e përzgjedhur mund të konsiderohet se është adekuate për zbatimin e kërkimit.

Instrumentet dhe metodat

Për mbledhjen e të dhënave sasiore dhe cilësore është përdorur pyetëtori. Të dhënat demografike janë përfshirë në pjesën e parë të pyetëtorit. Në pjesën e dytë janë paraqitur pohimet në të cilat pjesëmarrësit janë përgjigjur në pesë alternativa të shkallës Likert: nga 1 Plotësisht pajtohem deri në 5 Fare nuk

pajtohem. Pohimet janë dhënë në trajtën pozitive, si p.sh., shkollimi paraprak më ka aftësuar për..., ku janë përfshirë çështje të komunikimit gojor dhe me shkrim; si të mësoj dhe t'i gjej burimet mësimore; si të përdor teknologjinë; si të hartoj një projekt mësimor; si të lexoj dhe të analizoj një përmbajtje të shkruar; si t'i zbatoj njohuritë në jetën e përditshme; si të kërkoj ndihmë në situata të ndryshme; si të jem i pavarur nga të tjerët; si të bashkëpunoj dhe të bëj kompromise me të tjerët për të zgjidhur problemet, dhe se si të ndërmarr iniciativa për arritjen e qëllimeve personale. Në këto pohime janë ndërthurur elemente të kompetencave të nevojshme, por edhe pjesa sociale apo shoqërizimi me të tjerët.

Pjesa e tretë e pyetëorit përfshin katër kërkesa të hapura, në të cilat pjesëmarrësit kanë shprehur mendimin lidhur me shkollimin paraprak. Pyetjet dhe kërkesat (3) e hapura janë të natyrës, shprehjes, së lirë të mendimit, si: për çka do të duhej t'ju përgatiste shkollimi paraprak e që nuk a ka bërë?. Nxënësit dhe studentët janë shprehur bazuar në nevojat dhe kërkesat e shkollimit aktual, me të cilat ata përballen gjatë mësimin. Për të nxjerrë më saktë se cilat do të ishin nevojat e tyre të paplotësuara gjatë shkollimit paraprak, pjesëmarrësit kanë dhënë porosi për ish-mësimdhënësit se çfarë duhet t'u ofrojnë nxënësve. Përgjigje të tilla kanë dhënë një numër i madh i nxënësve dhe i studentëve. Për të matur vlerën e besueshmërisë të instrumentit shfrytëzuar testin e Aplpha të Cronbach ($\alpha=.849$), që tregon besueshmëri të lartë për të vazhduar me testet e tjera.

Procedura e mbledhjes të të dhënave dhe dinamika

Të dhënat kërkimore janë mbledhur me anë të pyetëorit. Pyetëori i hartuar është pilotuar dhe janë bërë korrigjimet dhe plotësimet. Sipas metodës rastësore, është bërë përzgjedhja e mostrës së nxënësve dhe studentëve në fakultete. Plotësimi i të dhënave është laps-letër. Administrimi është realizuar nga autorët e kërkimit. Të dhënat në shkollë dhe fakultete janë mbledhur përgjatë muajve shkurt–mars 2024. Koha për plotësimin e pyetëorit ka zgjatur rreth 15 minuta.

Procedura e analizës së të dhënave

Pyetësorët e plotësuar janë koduar dhe regjistruar në bazën e të dhënave. Ndërkaq, të dhënat cilësore janë kopjuar në dokument të veçantë, sipas pyetjeve të bëra.

Përpunimi i të dhënave sasiore është bërë sipas temave të identifikuara lidhur me pyetjet kërkimore, ndërsa i atyre cilësore sipas parimeve të qasjes kualitative (Richardson, 2009), duke u mbështetur në parimet e analizës së të dhënave cilësore, sipas Cresvell (2007). Ndërthurja e rezultateve sasiore me të dhënat cilësore është realizuar gjatë interpretimit dhe diskutimit të rezultateve të kërkimit. Të dhënat sasiore janë përpunuar në SPSS 23.

Tabela 1. Të dhënat përshkruese për pohimet

Pohimet	N	M	SD
1. Shkolla më ka aftësuar që të shkruaj dhe të komunikoj drejt dhe lirshëm	634	1,98	,903
2. Shkollimi paraprak më ka aftësuar se si të mësoj dhe se si gjej burimet e mësimit	634	2,09	,854
3. Shkolla më ka aftësuar se si ta përdor teknologjinë për të mësuar	633	2,58	1,041
4. Shkolla më ka aftësuar se si ta hartoj një projekt mësimor	635	2,15	,976
5. Shkolla më ka aftësuar si ta lexoj dhe ta analizoj një përmbajtje të shkruar, tregim etj.	633	1,82	,904
6. Shkolla më ka aftësuar se si t'i zbatoj/përdor mësimet në jetën e përditshme	634	2,51	1,012
7. Shkolla më ka aftësuar se si të kërkoj ndihmë kur kam nevojë për diçka në mësimet ose jetë	634	2,60	1,118
8. Shkollimi paraprak më ka aftësuar që të jem i pavarur nga të tjerët	634	2,34	1,065
9. Shkollimi paraprak më ka aftësuar që të bashkëpunoj me të tjerët për të qenë i/e suksesshëm/e	632	2,20	1,025
10. Shkollimi paraprak më ka aftësuar që të bëj kompromise për të zgjidhur probleme të ndryshme	633	2,59	,955
11. Shkollimi paraprak më ka aftësuar që të marr iniciativë për arritjen e qëllimeve personale	631	2,41	1,163
Valid N (listwise)	597		

REZULTATET

Bazuar në rezultatet e hulumtimit, janë prezantuar gjetjet domethënëse të kërkimit. Së pari rezultatet përshkruese, si mesataret, përqindjet, devijimi standard, pastaj edhe korrelacionet mes variablave demografike dhe variablave sipas pohimeve që adresojnë aftësitë e caktuara. Gjetja e dallimeve mes variablave demografike, sipas grupeve, do të prezantojë rezultatet kryesore që kanë të bëjnë me aftësitë për punë dhe për jetë të mostrës.

Shkollimi aftëson për të shkruar dhe për komunikim të lirshëm

Në pohimin e dhënë, se shkolla më ka aftësuar që të shkruaj dhe të komunikoj lirshëm, si aftësi komunikimi, janë identifikuar dallime ndërmjet nëngrupeve të mostrës, si dhe ndërmjet strukturës demografike të mostrës. Rezultatet tregojnë se kemi një pajtueshmëri ($N=634$, $M=1.98$, $DS=.93$), gjegjësisht rreth 33% plotësisht, por pajtohen rreth 40% dhe deri diku pajtohen rreth 21%.

Rezultatet tregojnë për dallime domethënëse ndërmjet gjinisë dhe nivelit të shkollimit sa i përket rolit të shkollës në aftësimin e tyre për të komunikuar lirshëm, si njëra ndër shkathtësitë elementare për jetë dhe punë të suksesshme. Kështu, sa i përket raportit të pajtimit të plotë ndërmjet gjinive, kemi pjesëmarrësit meshkuj plotësisht pajtohen rreth 27%, ndërkaq vajzat rreth 73%. Ky është një dallim domethënës ndërmjet gjinisë së pjesëmarrësve. Ky dallim ndërmjet gjinive shihet edhe sa i përket shkallës Pajtohem, ku rreth 43% e vajzave janë deklaruar në raport me rreth 35% e meshkujve. Sa i përket raportit ndërmjet pjesëmarrësve sipas nivelit të shkollimit, për të njëjtin pohim, rezultatet tregojnë dallime domethënëse, gjithashtu. Kështu, nxënësit e klasës së 10-të rreth 28% pohojnë se plotësisht pajtohen se shkolla i ka aftësuar të shkruajnë dhe të komunikojnë drejt dhe lirshëm, ndërkaq ky numër është më i lartë te studentët e nivelit bachelor, rreth 45%. Te niveli i dytë, Pajtohem dhe deri diku pajtohem, kemi shkallë më të lartë të pohimit të nxënësve: 41% pajtohen dhe rreth 24% deri diku pajtohen. Te studentët kemi raportin 39% me 14%.

Sa i përket shpërndarjes gjeografike të mostrës, zhvillimit të aftësisë komunikuese, kemi dallime në shkallën e pajtueshmërisë fshat-qytet. Kështu, pjesëmarrësit në mostër që shkollimin e kanë përfunduar në fshat rreth 35% plotësisht pajtohen se shkolla i ka aftësuar të komunikojnë dhe përafërsisht të njëjtën e pohojnë edhe nxënësit që shkollimin paraprak e kanë përfunduar në qytet, 31%, por rreth 44% e pjesëmarrësve të shkollimit në fshat pajtohen në raport me rreth 40% të atyre të qytetit. Deri diku pajtohen kem përqindje më të lartë të atyre të qytetit, rreth 23%, dhe rreth 18% të fshatit.

Aftësimi për organizimin e mësimit dhe përdorimin e teknologjisë në mësimit

Njëra ndër aftësitë e domosdoshme për jetë dhe punë është organizimi, vetorganizimi i të nxënit dhe përdorimi i teknologjisë. Pohimet, të cilat kanë adresuar çështje afërisht të njëjtë, janë integruar si dy aftësi që janë të ndërlidhura. Rezultatet tregojnë se ($N=634$, $M=2.33$, $DS=1.76$). Sipas të dhënave të hulumtimit, shihet se nxënësit dhe studentët pajtohen se shkolla i ka aftësuar për organizimin e mësimit dhe përdorimin e teknologjisë. Sa i përket dallimit ndërmjet nxënësve dhe studentëve, nuk vërehet ndonjë dallim domethënës lidhur me pohimet se shkolla i ka aftësuar që të organizojnë të nxënit dhe të përdorin teknologjinë.

Përgatitja e nxënësve për hartimin dhe realizimin e një projekti mësimit

Aftësimi i nxënësve për të mësuar nëpërmjet projektit mësimit është një tendencë e punës së pavarur të nxënësve. Rezultatet e kërkimit tregojnë se ($N=508$, $M=2.15$, $DS=1.00$) pajtohen se shkollimi paraprak i ka aftësuar për një gjë të tillë. Gjithashtu, edhe sa i përket kësaj aftësie, nuk kemi ndonjë dallim domethënës ndërmjet pohimeve nga të dy nivelet e shkollimit të pjesëmarrësve në mostër. Nga numri i përgjithshëm i mostrës, rreth 28%, plotësisht pajtohen se shkollimi paraprak i ka aftësuar për të hartuar një projekt mësimit, gjegjësisht 24% e nxënësve të klasës së 10-të dhe rreth 39% e studentëve pjesëmarrës në mostër. Ky dallim mes tyre, sipas nivelit të shkollimit, mund të ndërlidhet me përvojën e fituar, ose pjekurinë e tyre

gjatë fillimit të studimeve, që mund të konsiderohet si variabël latente. Sa i përket shkallës së pajtimit, edhe këtu vërehen dallime mes niveleve të shkollimit. Derisa 45% e nxënësve të klasës 10 pajtohen se shkolla i ka aftësuar për hartimin e projektit mësimor, te studentët janë rreth 36% që pajtohen. Fare nuk pajtohen rreth 4% e nxënësve dhe rreth 0.8% e studentëve.

Lexim dhe analizë të përmbajtjes së lexuar

Një ndër çështjet shumë të diskutuara kohët e fundit, pas rezultateve të testit PISA, është leximi analitik dhe të kuptuarit e asaj që nxënësit lexojnë. Bazuar në rezultatet e kërkimit, nxënësit dhe studentët kanë shprehur shkallën e pajtimit me pohimin nëse shkollimi paraprak i ka aftësuar për këtë çështje të rëndësishme. Kështu nga (N=508, M=1.84, DS=.910) rreth 49% plotësisht pajtohen se shkolla i ka aftësuar për lexim dhe analizë të përmbajtjes, si dhe rreth 38% pajtohen, derisa 3% dhe 2% nuk pajtohen ose fare nuk pajtohen që shkolla i ka aftësuar për lexim dhe analizë të përmbajtjes.

Tabela 2. Dallimet mes nxënësve dhe studentëve

Shkolla më ka aftësuar si ta lexoj dhe ta analizoj një përmbajtje të shkruar, tregim etj.						
	Plotësisht pajtohem	Pajtohem	Deri diku pajtohem	Nuk pajtohem	Fare nuk pajtohem	Total
Nx. Klasa 10	38,3%	41,5%	14,2%	3,4%	2,6%	100,0%
Studentët bachelor	52,8%	29,1%	18,1%	0,0%	0,0%	100,0%

Sipas të dhënave në tabelën 2, shihen dallime domethënëse sa i përket këtij aspekti të rolit të shkollës në aftësimin e të rinjve, për diçka shumë të rëndësishme siç është leximi dhe analiza e përmbajtjes.

Aftësimi i nxënësve për bashkëpunim në mësim dhe zgjidhje të problemeve

Një ndër aspektet e rëndësishme për aftësimin dhe përgatitjen e nxënësve për jetë dhe për punë të pavarur është edhe bashkëpunimi në zgjidhjen e problemeve mësimore apo edhe të natyrës shoqërore. Sa i përket këtij aspekti të aftësimin, që e bën shkollimi, rezultatet tregojnë se kemi dallime ndërmjet niveleve të shkollimit të pjesëmarrësve në mostër. Kështu (N=507, M=2.22, DS=1.038) ose rreth 26% plotësisht pajtohen, rreth 41% pajtohen dhe rreth 21% deri diku pajtohen, por rreth 8% nuk pajtohen dhe rreth 4% fare nuk pajtohen se shkollimi paraprak i ka përgatitur për këtë aspekt të rëndësishëm për jetë dhe punë të suksesshme. Nëse krahasojmë mostrën sipas nivelit të shkollimit, dallimi mes nxënësve të klasa 10 dhe studentëve është domethënës në shkallën plotësisht pajtohem ku kemi rreth 22% e nxënësve dhe rreth 38% e studentëve fillestarë. Nivelet e tjera nuk kanë dallime domethënëse, me përjashtim të nivelit të fundit, fare nuk pajtohem, ku rreth 5% e nxënësve dhe rreth 1% e studentëve shprehin këtë nivel mospajtimi.

Porositë dhe sugjerimet e nxënësve dhe të studentëve për shkollën dhe mësimdhënësit

Në kuadër të pyetësorit, është kërkuar që pjesëmarrësit në hulumtim të japin mendimin e vet lidhur me rolin e shkollës në aftësimin e tyre për jetë të pavarur. Kërkesa është parashtruar në formën për çka do të duhej të aftësonte shkollimi paraprak, por që nuk ka arritur ta bëjë? Çka do t'i porosisje ish-mësimdhënësit sa i përket aftësimin të nxënësve për punë dhe jetë dhe cila është porosia juaj për mësimdhënësit sa i përket aftësimin të nxënësve për punë dhe jetë të pavarur. Gjatë analizës tematike të deklaratave të nxënësve dhe të studentëve, kemi hasur në gjëra domethënëse, të cilat ndërlidhen me rolin e shkollimit, sidomos të mësimdhënësve në përgatitjen e të rinjve për jetë dhe për punë. Disa nga ato pohime e mendime janë përfshirë në këtë punim. Nga sugjerimet e nxënësve dhe të studentëve, se çka do të duhej shtuar/ndryshuar, shprehin nevojat e tyre, e të cilat shkollimi i deritashëm nuk ua ka mundur, ose nuk i ka aftësuar. Një pjesë e konsiderueshme e

pjesëmarrësve kërkojnë përdorim më të gjerë të teknologjisë në mësimdhënie; mësimdhënie më cilësore; punë praktike më shumë sesa ligjërime teorike. Por, kishim edhe këso kërkesash: *“për të mos pasur frikë të shpreh atë që mendoj dhe t’i di vlerat e atyre gjërave që i di”*(n/14.m).

Ndërsa, një student sugjeron rritjen personale dhe zhvillimin e vetëbesimit (s-188.m). Ose një tjetër nxënës shprehet: Mendoj që do të ishte më mirë të më aftësonte edhe më shumë për zgjidhjen e diçkaje, për orientimin tim në karrierë, për ndryshimet psikologjike (N.244.f). Kryesisht janë nxënësit që kanë dhënë sugjerime të tilla, derisa studentët janë kursyer pak nga dhënia e sugjerimeve për ish-mësimdhënësit e tyre.

Sa i përket çështjes së porosisë së ish-nxënësve për ish-mësimdhënësit kemi përzgjedhur disa më të rëndësishmet. Disa nga porositë më domethënëse i shkëputëm nga pyetëtori. Një nxënëse shprehet kështu: Të jenë më kreativë, të mos kenë sjellje diskriminuuese, të jenë praktikë (n.16.f) ose tjetra edhe më specifike: Të punojnë më shumë me nxënësit dhe t’i tregojnë se ku mund t’i përdorin ato që i mësojnë (n. 20.f). Gjithashtu, një nxënës tjetër porosit ish-mësimdhënësit që t’i mësojnë më shumë nxënësit për aftësimin në jetë, të ketë më shumë orë për aftësimin në jetë (n.50.m). Studentët kryesisht kanë fjalë miradije për ish- mësimdhënësit. Një ndër to, që dallon pak nga porositë e tjera, është: Ndoshta përkushtimi më i madh për nxënësit dhe për jetën personale, ndoshta ndihma për zgjidhjen e problemeve, jo vetëm një orë me mësim (s. 200. f).

Diskutimi i rezultateve nga pyetjet e hapura

Pyetëtori përmbante tri pyetje të hapura, nga gjithsej 14 prej tyre, të cilat ishin:

1. Për çka do të duhej që të përgatiste/aftësonte shkollimi paraprak, por që nuk ka arritur ta bëjë?
2. Çka do t’i porositësh ish-mësimdhënësit tuaj sa u përket përgatitjes dhe aftësimin për jetë dhe punë të nxënësve?
3. A mund të japësh një mesazh të veçantë për ish-mësimdhënësit dhe shkollën në përgjithësi?

Gjithsej 635 pjesëmarrës morën pjesë në këtë studim. Në pyetjet e hapura janë përgjigjur 28.50% e meshkujve (n = 181), për dallim nga 69.76% e femrave (n = 443), ndërsa 1.57% (n = 10) nuk deklaruan gjininë e tyre. Pjesëmarrja e nxënësve të klasës së 10-të ishte 84.25% (n = 535), ndërsa 13.22% (n = 84) ishin studentë nga fakultetet, si dhe 2.36% (n = 15) nuk dhanë përgjigje për nivelin e tyre të arsimit. Në raport me numrin e përgjigjeve të ofruara në tri pyetjet e hapura, pjesëmarrja ishte shumë e madhe. Megjithatë, kishte edhe raste kur pjesëmarrësit nuk dhanë përgjigje. Pa përgjigje në pyetjen e parë ishin 7.55% (n = 48), në pyetjen e dytë ishin 13 = 8.97% (n = 57), ndërsa pa përgjigje në pyetjen e tretë më lart ishin 7.08% (n = 45). Kishte edhe pjesëmarrës, 10.07% (n = 64), që nuk dhanë asnjë përgjigje në pyetjet e hapura.

Gjetjet nga hulumtimi tregojnë se sa i rëndësishëm është roli i shkollimit në përgatitjen e të rinjve për jetë dhe për punë të pavarur. Megjithatë, ish-nxënësit e kanë të vështirë, ose hezitojnë (supozojmë) që t'i identifikojnë se cilat janë nevojat dhe aftësitë për të cilat shkolla ka detyrim që t'i zhvillojë tek ta dhe nuk i ka zhvilluar. Përqindja dhe mesatarja e lartë e pajtueshmërisë e nxënësve dhe e të studentëve se shkollimi paraparak i ka ndihmuar ata për të zhvilluar shkathtësitë e nevojshme bie ndesh me kërkesat dhe sugjerimet e tyre për ish- mësimdhënësit. Në deklaratat e dhëna, porositë për ish-mësimdhënësit, ish-nxënësit pikërisht kërkojnë që mësimdhënësit, shkollimi, t'i përmbushë ato nevoja, aftësi, për të cilat e shohin se nuk ua ka përmbushur shkollimi paraparak. Ndërsa Bowring-Carr (2005) këtë çështje e ka adresuar kështu: Janë dy pyetje legjitime dhe të rëndësishme që duhet të parashtrihen nga nxënësi dhe mësimdhënësi: pse po e mësoj këtë në këtë kohë dhe si mund ta përshtat këtë me gjërat e tjera që kam mësuar?, ndërsa mësimdhënësi: pse po ua mësoj këtë, në këtë kohë, dhe si do ta përshtat me të gjitha gjërat e tjera të mësuara nga mësuesit e tjerë? (Bowring-Carr, 2005, f. 120). Për rolin e mësimdhënësit Parini (2005) konstaton se mësimdhënësia nuk është vetëm një punë, por edhe detyrë e mësimdhënësit që t'i ndërgjegjësojë e t'i përgatisë nxënësit për artin e të menduarit kritik (Parini, 2005, f. 10).

Nëse i lexojmë dhe i analizojmë me kujdes sugjerimet e ish-nxënësve ndaj shkollimit, mësimdhënësve, shohim se kanë kaluar në këtë nivel me disa

mangësi, zbrazësi të domosdoshme, sidomos në fushën e shkathtësive të buta. Prandaj, diskutimet që dalin nga rezultatet e këtij kërkimi mund të përmbliken në disa më të rëndësishmet, si:

1. **Mungesa e praktikës dhe aplikimeve reale:** Shumë nxënës dhe studentë ndiejnë se mësimet teorike nuk lidhen gjithmonë me praktikën reale të punës. Ata dëshirojnë më shumë mundësi për të praktikuar njohuritë e tyre në situata reale. Lidhur me këtë, ishin disa nga sugjerimet e nxënësve.
2. **Mungesa e përgatitjes për jetë dhe punë të suksesshme:** Nxënësit shpesh ndihen të papërgatitur dhe të painformuar për sfidat e tregut të punës, përfshirë shkathtësitë e komunikimit, menaxhimin e kohës dhe punën në ekip. Ata sugjerojnë që shkollimi të përfshinte më shumë punë praktike, në laborator etj., në këto fusha.
3. **Lidhja e aftësisë për teknologjinë:** Në një botë gjithnjë e më digjitale, shumë nxënës dhe studentë ndiejnë se shkollimi nuk u ofron përgatitje të mjaftueshme në lidhje me përdorimin e teknologjive të reja dhe mjeteve digjitale.
4. **Mungesa e mbështetjes individuale:** Shumë studentë dëshirojnë më shumë kujdes dhe mbështetje individuale nga mësuesit dhe mësime të individualizuara, VS shkollimi për të adresuar nevojat e veçanta dhe për të ndihmuar në zhvillimin e tyre akademik dhe personal.
5. **Përmirësimi i mësimit:** Ishte kërkesa dhe sugjerimi i ish-nxënësve, sipas të cilëve stili i mësimit është i përqendruar shumë në memorimin e informacionit dhe jo aq në nxitjen e mendimit kritik dhe të kreativitetit. Po në këtë aspekt, disa nga ish-nxënësit kërkojnë nga ish-mësuesit më shumë liri të shprehjes dhe të komunikimit me nxënës, si një ndër faktorët e zhvillimit të shkathtësisë komunikuese të adresuar në Kurrikulë.

Këto janë disa nga shqetësimet që nxënësit dhe studentët shpesh i shprehin lidhur me nevojat e papërbushura në shkollim dhe ato mund të jenë të ndryshme, në varësi të konteksteve dhe kulturave të ndryshme.

Përfundime dhe rekomandime

Studimi i rolit të shkollimit në aftësimin e nxënësve për punë dhe për jetë të suksesshme është kërkesë e vazhdueshme e kohës. Një qasje më e thelluar dhe metodologji e sofistikuar është e nevojshme për të vlerësuar jo vetëm rolin e shkollimit, por edhe cilësinë e përgatitjes, aftësimin të produktit, profesionistit, ekspertit të atij shkollimi. Me këtë studim nxorëm në pah disa nga aspektet e rolit të shkollimit, bazuar në qëllimin e parashtruar në politikat arsimore. Po lidhur me këtë, kemi edhe adresimin që bëjnë nxënësit në kërkesat e pyetësorit, por edhe në sugjerimet në kërkesat e hapura.

Meqenëse në politikat arsimore, si kurrikula, ligjet etj., nuk është dhënë i qartë profili i qytetarit që duam të përgatisim, paraqitja në formë të synimeve e objektivave më shumë i referohet procesit të realizimit, zbatimit të programit arsimor, sesa qëllimit parësor: çfarë qytetari po ndërtojmë, ose pritet të ndërtohet. Prandaj, edhe të dhënat e ofruara nga pjesëmarrësit, nxënësit dhe studentët, në të shumtën e rasteve, i referohen procesit dhe mënyrës së realizimit dhe zbatimit të programit mësimor.

Duke u bazuar në kërkesat dhe sugjerimet e domethënëse të ish-nxënësve për shkollimin paraprak, mësimdhënësit në veçanti, rekomandimi kryesor do të ishte: sistemi arsimor, mësimdhënia në veçanti, duhet t'i adresojë nevojat kontekstuale dhe të kohës, të nxënësve për përgatitjen e tyre për punë dhe për jetë të pavarur. Ndërsa, si rekomandime specifike sugjerojmë:

- Mësimdhënësit të aftësohen në strategjitë bashkëkohore të mësimdhënies;
- Të rishikohet kurrikula, duke u përditësuar dhe plotësuar me nevojat që kanë nxënësit;
- Shkollimi të bëhet prioritet kombëtar, në shërbim të përgatitjes së të rinjve të aftë për jetë dhe punë të suksesshme.

REFERENCAT

- Bowring-Carr, C. (2005). Leading learning, In: School Leadership in the 21st Century, Second edition edited by: Brent Davies, Linda Ellison and Christopher Bowring-Carr, This edition published 2005 by Routledge Falmer 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN
- Carolyn Yang, Y.T. (2012). Cultivating critical thinkers: Exploring transfer of learning from pre-service teacher training to classroom practice, *Teaching and Teacher Education* 28, (1116-1130, <http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2012.06.007>).
- CEC (2005). Recommendation of the European parliament and of the council on key competences for lifelong learning, Brussels.
- Creswel, W.J. (2007). Qualitative inquiry & research design, Choosing among five approaches, SAGE.
- Goldman-Segall, R. (1998). Points of viewing children's thinking. New Jersey, USA: LEA, Inc. Publishers.
- Hargreaves, A. (2003). Teaching in the knowledge society: education in the age of insecurity, Published by Teachers College Press, 1234 Amsterdam Avenue, New York, NY 10027
- Hoskins, B. and Fredriksson, U. (2008). Learning to Learn: What is it and can it be measured? <http://ipsc.jrc.ec.europa.eu/>, <http://www.jrc.ec.europa.eu/>. Leicester.
- Maghnouj, S. et al. (2020). *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Albania*, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d267dc93-en>.
- Parini, J. (2005). The art of teaching, Oxford publisher, London.
- Paul, R. & Elder, L. (2014). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life, second edition, Published by Pearson Education, Inc. Upper Saddle River, New Jersey 07458.
- Potera, I. (2022). Qasjet metodike të mësimdhënësit që ndihmojnë zhvillimin e shkathtësisë komunikuese dhe të mendimit kritik të nxënësve, *Kërkime Pedagogjike*, IPK.
- Priestley, M., & Biesta, G. Eds.(2013). Reinventing the Curriculum, New Trends in Curriculum Policy and Practice, London, Bloomsbury.

- Richardson, L. (2009). *Handling qualitative data, a practical guide*, 2nd edition, Sage, California
- Tot, D. (2010). Učeničke kompetencije i suvremena nastava, *Odgojne znanosti*, Izvorni znanstveni članak, Vol. 12, nr. 1, Zagreb, fq. 65-78.
- Zion, Sh., Blanchett, W. J. (2018). On the Purpose of Schooling Inviting In, or Locking Out. IN: *The Handbook of Diversity in Special Education*, First Edition. Edited by Marie Tejero Hughes and Elizabeth Talbott. © 2017 John Wiley & Sons, Inc. Published 2017 by John Wiley & Sons, Inc.

Dokumentet e politikave:

- Kuvendi i Kosovës, (2011). *Ligji për Arsimin Parauniversitar në Republikën e Kosovës*.
- MASHT, (2001). *Kurrikuli i Kosovës*
- MASHT. (2016). *Korniza e Kurrikulës, e rishikuar*.
- MASHT. (2016). *Kurrikula Bërthamë, niveli parafillor dhe fillor, e rishikuar*
- MASHT. (2016). *Kurrikula Bërthamë, arsimi i mesëm i ulët 6-9, e rishikuar*.
- MASHT. (2016). *Udhëzimi Administrativ për Zbatimin e Kurrikulës*.

Bibliografia për zgjerim të njohurive:

- Karameta, P. (2014). *Arsimi i gjeneratës tjetër, Konstruktivizmi, Kurrikula, Kompetenca*, Tiranë, Sara.
- Kelly, A.V. (2004). *The Curriculum Theory and Practice, Fifth Edition*, SAGE, London
- Marzano, R. J., Toth, M. (2013). *Teacher evaluation that makes a difference: a new model for teacher growth and student achievement*, ASCD e-books, Virginia USA.
- Mills, G. E., & Gay, L. R. (2016). *Educational Research: Competencies for Analysis and Applications*, 11th edition, ISBN 978-0-13-385938-6, Pearson Education.
- Morris, P. (1988). Teachers' attitudes towards a curriculum innovation: an East Asian study, *Research in Education*, SAGE Journals, shkarkuar, më 10.01.2018.

Penzenstadler, B., Schlosser, T., Haller, G., Frenzel, G. (2014). Soft Skills Required: A practical approach for empowering soft skills in the engineering world, Research Gate, <https://www.researchgate.net/publication/224135065>.

Ross, E. Wayne, edit. (2001). The social studies curriculum: purposes, problems, and possibilities, State University of New York Press, Albany.

Botues

Instituti Pedagogjik i Kosovës

Shtypi

Shtypshkronja “Blendi”, Prishtinë

Tirazhi: 300 copë

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

37.091.3(496.51)(048)

Kërkime pedagogjike / redaksia Selim Mehmeti ... [etj.]. - Prishtinë :
Instituti Pedagogjik i Kosovës, 2024. - libra ; 24 cm.

[Vëllimi] 2. - 253 f. : ilustr.

Arsimi -- Studimi dhe mësimdhënia
Përmbledhje punimesh -- Kosovë

1. Mehmeti, Selim
2. Osdautaj, Murteza
3. Dedi, Tringa
4. Zylfiu, Haxhere
5. Aliu-Gashi, Mevlude

ISBN 978-9951-591-71-3

ISBN 978-9951-591-73-7

Aleph [000108914]